ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Θέματα Επιστημών Αγωγής

Τόμ. 4, Αρ. 1 (2025)

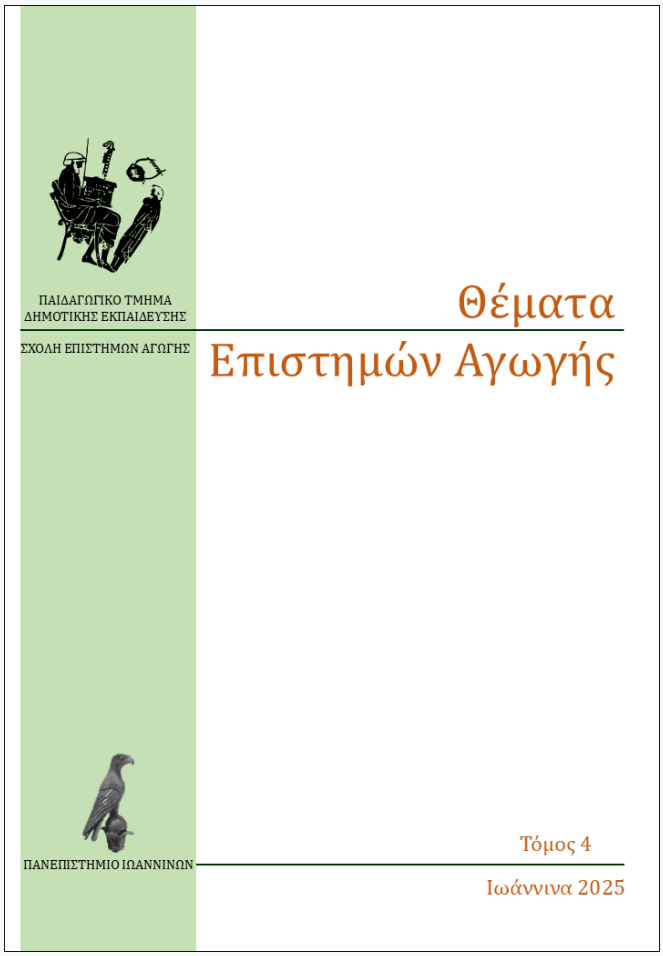

Στάσεις και αντιλήψεις φοιτητών προς τους συμφοιτητές με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος

Στέλλα Τσερμεντσέλη, Ηλίας Βασιλειάδης, Ευαγγελία Κίσσα

doi: 10.12681/thea.36385

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τσερμεντσέλη Σ., Βασιλειάδης Η., & Κίσσα Ε. (2025). Στάσεις και αντιλήψεις φοιτητών προς τους συμφοιτητές με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος. *Θέματα Επιστημών Αγωγής*, *4*(1), 113–125. https://doi.org/10.12681/thea.36385

https://epublishing.ekt.gr | **e-Εκδότης:** EKT | **Πρόσβαση:** 11/09/2026 14:28:31

Στάσεις και αντιλήψεις φοιτητών προς τους συμφοιτητές με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος

Στέλλα Τσερμεντσέλη[1], Ηλίας Βασιλειάδης,[2] Ευαγγελία Κίσσα[1]
tsermentseli@uth.gr, ivasileiadis@uowm.gr, kievangelia@uth.gr
[1] Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
[2] Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Περίληψη. Οι φοιτητές πανεπιστημίου με διάγνωση Διαταραχής Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) έχουν αυξηθεί τα τελευταία χρόνια και είναι πλέον σημαντικό να προσδιοριστούν οι παράγοντες που συμβάλλουν στη θετική στάση των συμφοιτητών απέναντί τους. Η παρούσα μελέτη εξέτασε την προηγούμενη εμπειρία και τις γνώσεις των φοιτητών ελληνικών πανεπιστημίων σχετικά με τον αυτισμό και κατά πόσον αυτές προβλέπουν τη στάση τους απέναντι σε συμφοιτητές με ΔΑΦ. Συνολικά 241 προπτυχιακοί και μεταπτυχιακοί φοιτητές συμπλήρωσαν το Ερωτηματολόγιο για τις Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος και την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση του White και των συνεργατών του (White et. al., 2019). Τα αποτελέσματα έδειξαν πως οι φοιτητές που δε γνώριζαν κάποιον με ΔΑΦ ανέφεραν λιγότερες εσφαλμένες αντιλήψεις σχετικά με τον αυτισμό και πιο αρνητικές στάσεις απέναντι στους συμφοιτητές με ΔΑΦ. Φάνηκε, επίσης, ότι η προηγούμενη εμπειρία αλληλεπίδρασης με άτομα με ΔΑΦ σχετιζόταν με θετικές στάσεις απέναντι στους συμφοιτητές με ΔΑΦ, ενώ οι εσφαλμένες αντιλήψεις για τη ΔΑΦ συσχετίζονταν με αρνητικές στάσεις. Οι έγκυρες γνώσεις σχετικά με τη ΔΑΦ δεν συσχετίστηκαν με τις στάσεις απέναντι στους συμφοιτητές με ΔΑΦ. Η ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης έδειξε ότι οι εσφαλμένες αντιλήψεις για τη ΔΑΦ συνδέονται με αρνητικές στάσεις απέναντι στους συμφοιτητές με ΔΑΦ. Τα ευρήματα συμφωνούν με προηγούμενες έρευνες σχετικά με τις στάσεις απέναντι στα μέλη των μειονοτικών ομάδων, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρία, και συνάδουν με τη θεωρία των διομαδικών σχέσεων

Λέξεις κλειδιά: Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος, Αντιλήψεις και στάσεις απέναντι στον αυτισμό, Τριτοβάθμια εκπαίδευση

Εισαγωγή

Η Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) αποτελεί μια κατηγορία νευροαναπτυξιακών διαταραχών, που επηρεάζουν το άτομο καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Η συγκεκριμένη διαταραχή χαρακτηρίζεται από κοινωνικά και επικοινωνιακά ελλείμματα, όπως και από μοτίβα άκαμπτης και επαναλαμβανόμενης συμπεριφοράς (American Psychiatric Association, 2013). Η συμπτωματολογία της ΔΑΦ είναι διευρυμένη και ετερογενής, γεγονός που εξηγεί την ταξινόμησή της ως διαταραχή φάσματος. Μολονότι ορισμένα άτομα με ΔΑΦ χαρακτηρίστηκαν ως μαθητές με χαμηλή ή μέση λειτουργικότητα και παρουσιάζουν χαμηλές βαθμολογίες σε δοκιμασίες νοημοσύνης, τα περισσότερα λαμβάνουν μέτριες ή άνω του μέσου όρου βαθμολογίες στις νοομετρικές εκτιμήσεις και προσδιορίζονται ως άτομα με αυτισμό υψηλής λειτουργικότητας (Giofrè et al., 2019). Έτσι, πολλά άτομα με ΔΑΦ είναι ικανά να φοιτήσουν στο πανεπιστήμιο με την κατάλληλη ψυχοεκπαιδευτική υποστήριξη (Van Bergeijk et al., 2008).

Οι διεθνείς έρευνες που εστιάζουν στην πανεπιστημιακή καθημερινότητα των φοιτητών με ΔΑΦ είναι περιορισμένες και αφορούν κυρίως στις δυσκολίες στην ακαδημαϊκή τους προσαρμογή και στην κοινωνική τους αλληλεπίδραση. Ενδεικτικά, στο Ηνωμένο Βασίλειο, το 2.4% του φοιτητικού πληθυσμού έχει λάβει τη σχετική διάγνωση της ΔΑΦ και λιγότερο από

το 40% αυτών των ατόμων ολοκληρώνουν την πανεπιστημιακή τους εκπαίδευση. Ως εκ τούτου, έχουν 10 φορές περισσότερες πιθανότητες να εγκαταλείψουν το πανεπιστήμιο (60% έναντι 6.3% του συνολικού ποσοστού εγκατάλειψης). Έχει, επίσης, αναφερθεί απροθυμία μεταξύ των φοιτητών με ΔΑΦ να αποκαλύψουν τη διάγνωσή τους στο χώρο του πανεπιστημίου, επιλογή που έχει αρνητικές συνέπειες στη δυνατότητά τους να ανταπεξέλθουν στις ακαδημαϊκές και κοινωνικές τους υποχρεώσεις (Van Hees et al., 2015).

Στην Ελλάδα απουσιάζουν οι σχετικές συστηματικές έρευνες.

Συνεπώς, προκειμένου οι φοιτητές με ΔΑΦ να ανταπεξέλθουν με επιτυχία στις ακαδημαϊκές τους υποχρεώσεις απαιτείται, όχι μόνο να είναι ακαδημαϊκά ικανοί, αλλά επίσης να μπορούν να εξοικειωθούν με νέες, και ενίοτε σύνθετες κοινωνικές καταστάσεις, να διαχειριστούν αποτελεσματικά το χρόνο τους και την αισθητηριακή τους υπερφόρτωση, και να διατηρήσουν προσαρμοστικές δεξιότητες, ευελιξία και κίνητρα (Gobbo & Shmulsky, 2014˙ Wenzel & Brown 2014). Οι παραπάνω προκλήσεις και τα υψηλά επίπεδα άγχους και στρες που απορρέουν από αυτές, αποτελούν σημαντικούς ανασταλτικούς παράγοντες για την επιτυχή διαχείριση της πανεπιστημιακής εμπειρίας (Van Hees et al., 2015). Η αίσθηση κοινωνικής σύνδεσης και συμπερίληψης στην πανεπιστημιακή κοινότητα αναγνωρίζονται όλο και περισσότερο ως επιδραστικοί παράγοντες της ακαδημαϊκής επιτυχίας των φοιτητών με ΔΑΦ. Ωστόσο, η έλλειψη επαρκούς γνώσης για τον αυτισμό μεταξύ των πανεπιστημιακών καθηγητών, του προσωπικού και των συμφοιτητών μπορεί να παρεμποδίσει την κοινωνική ένταξη και την αποδοχή τους (Gillespie-Lynch et al., 2015).

Πράγματι, στη βιβλιογραφία αναφέρεται εκτενώς μια ανησυχητική έλλειψη αποδοχής των ατόμων με ΔΑΦ. Έρευνες που εστιάζουν στις αντιλήψεις για τους νεαρούς ενήλικες με αυτισμό, δείχνουν ότι οι ενήλικες τυπικής ανάπτυξης αντιλαμβάνονται τους συνομήλικους με ΔΑΦ πιο αρνητικά από τους ενήλικες με συναισθηματικές διαταραχές (Cage et al., 2019˙ DeBrabander et al., 2019˙ Sasson & Morrison, 2019). Οι φοιτητές με ΔΑΦ, επίσης, διατρέχουν υψηλότερο κίνδυνο να υποστούν εκφοβισμό (Forrest et al., 2020). Συγκριτικά με τους ενήλικες τυπικής ανάπτυξης, εκείνοι που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού συχνά γίνονται αντιληπτοί από τους συνομήλικους ως άτομα με μη επαρκείς κοινωνικές δεξιότητες και λιγότερο προσαρμοστικοί στις κοινωνικές τους σχέσεις (Sasson & Morrison, 2019). Συνεπώς, οι φοιτητές τυπικής ανάπτυξης έχουν αρνητικές αντιλήψεις για τους συμφοιτητές που εκδηλώνουν συμπεριφορές που συνδέονται με την ΔΑΦ σε σύγκριση με τους συμφοιτητές τους χωρίς παρόμοιες δυσκολίες (Lipson et al., 2020).

Οι ερευνητές έχουν αρχίσει να διερευνούν τους παράγοντες που προβλέπουν τις στάσεις των ατόμων τυπικής ανάπτυξης απέναντι στα άτομα με ΔΑΦ. Ολοένα και περισσότερες έρευνες έχουν επικεντρωθεί στη σχέση μεταξύ των γνώσεων για τη διαταραχή αυτή και της κοινωνικής απόστασης των συνομηλίκων από τα άτομα με την αντίστοιχη διάγνωση. Πρόσφατες έρευνες, τόσο σε εκπαιδευτικούς γενικών σχολείων (Au & Lau, 2021˙ Lu et al., 2022), όσο και σε φοιτητές πανεπιστημίων (Gillespie-Lynch et al., 2021), διαπίστωσαν σημαντική σύνδεση μεταξύ των εσφαλμένων γνώσεων για τη ΔΑΦ και των αρνητικών στάσεων απέναντι στη ΔΑΦ. Μεγάλο μέρος της τρέχουσας βιβλιογραφίας αναφορικά με τους πανεπιστημιακούς φοιτητές με ΔΑΦ καταδεικνύει ότι οι εσφαλμένες γνώσεις των συνομήλικων τυπικής ανάπτυξης για τον αυτισμό έχουν επίσης οδηγήσει σε στιγματισμό και αποκλεισμό των φοιτητών με ΔΑΦ (Gobbo & Shmulsky, 2014˙ Schindler et al., 2015˙ Wenzel & Brown, 2014).

Σε μια διαχρονική μελέτη παρέμβασης πενταετούς διάρκειας με δείγμα φοιτητών, οι White et al. (2019) δεν εντόπισαν στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στο επίπεδο έγκυρης γνώσης για τη ΔΑΦ και στην προθυμία των συμμετεχόντων να αλληλεπιδράσουν με άτομα στο φάσμα. Σκοπός της μελέτης ήταν να εξετάσει την κατανόηση και τις στάσεις των φοιτητών για τους μαθητές με αυτισμό και πώς αυτές οι αντιλήψεις μπορεί να επηρεάσουν τις αλληλεπιδράσεις τους και τη μελλοντική τους επαγγελματική πρακτική. Η μελέτη χρησιμοποίησε ερωτηματολόγια για να συλλέξει δεδομένα από φοιτητές, εξετάζοντας τις

γνώσεις τους σχετικά με τον αυτισμό και τις στάσεις τους προς τα άτομα στο αυτιστικό φάσμα. Τα αποτελέσματα, μεταξύ άλλων, δεν τεκμηρίωσαν στατιστικά καμία σχέση μεταξύ των έγκυρων γνώσεων για τη ΔΑΦ και της προθυμίας για αλληλεπίδραση με άτομα με ΔΑΦ (White et al., 2019). Προσφάτως, η Lu και οι συνεργάτες της (2022), ανέφεραν ότι η ενημέρωση ατόμων τυπικής ανάπτυξης σχετικά με τη ΔΑΦ οδηγεί από τη μία στην άρση ορισμένων προκαταλήψεων και από την άλλη στην ανάπτυξη άλλων στερεοτύπων αναφορικά με την κοινωνική προσαρμοστικότητα των ατόμων με αυτισμό. Αυτά τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι γνώσεις σχετικά με τη ΔΑΦ μπορεί να έχουν κάποια θετικά αποτελέσματα στην αποδοχή των συγκεκριμένων ατόμων, αλλά επίσης και ότι η ευαισθητοποίηση και η κατανόηση δεν ισοδυναμούν απαραίτητα με ανάπτυξη της κοινωνικής αλληλεπίδρασης με τα άτομα με ΔΑΦ. Επιπλέον, έρευνες έχουν εξετάσει τη σχέση μεταξύ της εμπειρίας κοινωνικής επαφής με άτομα που έχουν διαγνωστεί με ΔΑΦ και των στάσεων που αναπτύσσονται απέναντι σε αυτά τα άτομα. Σχετικά πρόσφατη έρευνα, προβάλλοντας σε φοιτητές βίντεο όπου παρατίθενται στιγμές της καθημερινότητας ατόμων με αυτισμό, διαπιστώθηκε ότι οι φοιτητές πανεπιστημίου με προηγούμενη επαφή με άτομα με ΔΑΦ διαμόρφωσαν πιο θετικές αντιλήψεις για τους ενήλικες με ΔΑΦ σε σύγκριση με φοιτητές που δεν γνώριζαν κανένα άτομο με ΔΑΦ (Morrison et al., 2019). Στην έρευνα των Nevill και White (2011), όπου εξετάστηκαν οι αντιλήψεις φοιτητών τυπικής ανάπτυξης για τα άτομα με ΔΑΦ, βρέθηκε ότι οι φοιτητές που είχαν συγγενή με συμπτώματα αυτισμού ήταν ιδιαιτέρως πιο δεκτικοί στην αλληλεπίδραση με έναν συμφοιτητή τους με ΔΑΦ. Οι συμμετέχοντες που σπούδαζαν σε προγράμματα φυσικών και μηχανικών επιστημών ανέφεραν υψηλότερα επίπεδα προθυμίας να αλληλοεπιδράσουν με συμφοιτητές με αυτισμό σε σύγκριση με τους συμμετέχοντες που σπούδαζαν τέχνες και κοινωνικές επιστήμες. Τα αποτελέσματα αποδόθηκαν στο γεγονός ότι (α) οι συμμετέχοντες που είχαν συγγενείς με ΔΑΦ ήταν πιο εξοικειωμένοι με τη διαταραχή αυτή και (β) ότι οι φοιτητές που σπουδάζουν Φυσικές Επιστήμες, Τεχνολογία, Επιστήμη των Μηχανικών και Μαθηματικά μπορεί να έχουν και αυτοί ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά με τα άτομα με αυτισμό, κυρίως στην κοινωνική τους ζωή και αλληλεπίδραση. Τα παραπάνω ευρήματα συμφωνούν με τη θεωρία των διομαδικών σχέσεων. Η Θεωρία των Διομαδικών Σχέσεων, όπως προτάθηκε κυρίως από Henri Tajfel και John Turner στο πλαίσιο της Θεωρίας της Κοινωνικής Ταυτότητας (Molina, 2016), αναγνωρίζει ότι οι ανθρώπινες κοινωνίες είναι διαρθρωμένες σε διάφορες κοινωνικές ομάδες και ότι οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ αυτών των ομάδων μπορεί να οδηγήσουν σε σύγκρουση, διακρίσεις και στερεότυπα. Η θεωρία εστιάζει στην κοινωνική ταυτότητα των ατόμων και τη σημασία των ομάδων για την ανάπτυξη της ατομικής και συλλογικής ταυτότητας. Η διαφοροποίηση μεταξύ ομάδων μπορεί να οδηγήσει σε θετική διάκριση υπέρ της δικής ομάδας (in-group favoritism) και αρνητική στάση απέναντι στις άλλες ομάδες (out-group derogation). σύμφωνα με την οποία τα στερεότυπα αποτελούν γενικεύσεις μίας ομάδας σε σχέση με το πώς είναι και πώς συμπεριφέρονται τα μέλη κάποιας άλλης ομάδας. Τα στερεότυπα είναι κεντρικά στην Θεωρία των Διομαδικών Σχέσεων, καθώς συνδέονται άμεσα με τη διαδικασία κατηγοριοποίησης των ατόμων στις «δικές μας» και τις «ξένες» ομάδες. Επιπλέον, τα στερεότυπα σχηματίζονται σε πολύ μικρή ηλικία, αποτελούν τμήματα της συνολικής γνώσης των ατόμων για μία συγκεκριμένη ομάδα και αποδίδονται με ευκολία συγκεκριμένα χαρακτηριστικά σε πολυμελείς ομάδες χωρίς στοιχεία ή αποδείξεις που να τα αιτιολογούν. Επίσης, βασίζονται σε γενικά χαρακτηριστικά των ομάδων, ενώ αλλάζουν δύσκολα (Lepore & Brown, 1997). Ωστόσο, υπό ορισμένες συνθήκες, η άμεση και θετική επαφή μεταξύ ομάδων μπορεί να οδηγήσει σε μείωση των προκαταλήψεων και των κοινωνικών στερεοτύπων (Allport, 1954).

Λόγω του αυξανόμενου πληθυσμού των ατόμων με ΔΑΦ που φοιτούν στο Πανεπιστήμιο και προκειμένου να βοηθηθεί η πανεπιστημιακή κοινότητα, ώστε να γίνει πιο υποστηρικτική προς τα άτομα αυτά, κρίνεται σημαντικό να διερευνηθούν περαιτέρω οι στάσεις των φοιτητών και η προθυμία τους να αλληλεπιδράσουν με συμφοιτητές με συμπτώματα αυτισμού. Είναι

πιθανό οι αρνητικές στάσεις των συνομηλίκων να αποτρέπουν τους φοιτητές με ΔΑΦ να αναζητήσουν βοήθεια και υποστήριξη (Fleischer, 2012).

Η παρούσα έρευνα

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι:
α) η διερεύνηση των στάσεων και αντιλήψεων των φοιτητών πανεπιστημίου απέναντι στους συμφοιτητές τους με ΔΑΦ, και
β) η εξέταση του κατά πόσο η πρότερη γνώση για τη ΔΑΦ και η προσωπική εμπειρία με άτομα που ανήκουν στο φάσμα του αυτισμού επηρεάζουν τις στάσεις αυτές.

Η διεθνής βιβλιογραφία έχει αναδείξει τη σημασία των παραγόντων γνώσης και προσωπικής επαφής στη διαμόρφωση στάσεων απέναντι σε άτομα με ΔΑΦ. Ωστόσο, στην ελληνική πραγματικότητα οι σχετικές μελέτες παραμένουν περιορισμένες, γεγονός που καθιστά την παρούσα έρευνα ιδιαίτερα επίκαιρη και αναγκαία.

Με βάση τα παραπάνω, η μελέτη επιχειρεί να απαντήσει στα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

1. Υπάρχουν συσχετίσεις μεταξύ της γνώσης για τη ΔΑΦ, της προηγούμενης εμπειρίας με άτομα με ΔΑΦ και της στάσης των φοιτητών απέναντι στους συμφοιτητές τους με ΔΑΦ;
2. Υπάρχουν διαφορές στη γνώση για τη ΔΑΦ και στις στάσεις απέναντι στους συμφοιτητές με ΔΑΦ μεταξύ φοιτητών που έχουν πρότερη προσωπική εμπειρία και εκείνων που δεν έχουν;

Αντιστοίχως, διατυπώνονται οι ακόλουθες ερευνητικές υποθέσεις:

1. Οι φοιτητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που διαθέτουν έγκυρες γνώσεις σχετικά με τη ΔΑΦ αναμένεται να εκδηλώνουν πιο θετικές στάσεις απέναντι στους συμφοιτητές τους που ανήκουν στο φάσμα του αυτισμού.
2. Οι φοιτητές που έχουν προσωπική γνωριμία ή πρότερη εμπειρία με άτομα με ΔΑΦ εκτιμάται ότι θα παρουσιάζουν πιο θετικές στάσεις συγκριτικά με όσους δεν έχουν ανάλογη εμπειρία.

Η συμβολή της έρευνας έγκειται στον εμπλουτισμό της ελληνικής βιβλιογραφίας αναφορικά με τη συμπερίληψη φοιτητών με ΔΑΦ στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η εις βάθος κατανόηση των στάσεων και των παραγόντων που τις διαμορφώνουν μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση στρατηγικών ενίσχυσης της αποδοχής και προώθησης της κοινωνικής συμπερίληψης.

Μεθοδολογία

Δείγμα

Στην έρευνα, συμμετείχαν φοιτητές και φοιτήτριες προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών διάφορων πανεπιστημίων της Ελλάδας, οι οποίοι κλήθηκαν να απαντήσουν σ' ένα ερωτηματολόγιο ψηφιακής μορφής, μέσω του προγράμματος Qualtrics. Το δείγμα επιλέχθηκε με «βολική» δειγματοληψία. Το σύνολο των συμμετεχόντων που έλαβαν μέρος στην έρευνα ήταν 303. Ωστόσο, ολοκλήρωσαν την έρευνα 241. Απ' αυτούς το 17.88% ήταν άνδρες, το

79.20% γυναίκες, το 1.09% δήλωσε «άλλο» και το 1.82% δεν επιθυμούσε να δηλώσει. Οι συμμετέχοντες κυμαίνονταν ηλικιακά από 18-50 ετών, με μέση ηλικία τα 24 έτη. Επιπλέον, το 38.46% του δείγματος φοιτούσε στο πρώτο έτος, το 9.89% και το 15.38% στο δεύτερο και τρίτο έτος αντίστοιχα, το 27.11% ήταν τελειόφοιτοι φοιτητές ενώ το 9.16% ήταν φοιτητές μεταπτυχιακού επιπέδου. Όλοι οι συμμετέχοντες έδωσαν τη συγκατάθεσή τους πριν από την έναρξη της έρευνας. Όλα τα δεδομένα εισήχθησαν στην πλατφόρμα έρευνας Qualtrics και στη συνέχεια μεταφορτώθηκαν και αποθηκεύτηκαν ηλεκτρονικά. Σε όλους τους συμμετέχοντες δόθηκε η δυνατότητα υπαναχώρησης. Η δεοντολογική έγκριση χορηγήθηκε από την Επιτροπή Έρευνας & Δεοντολογίας του ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Ερευνητικό εργαλείο

Ως εργαλείο συλλογής των δεδομένων επιλέχθηκε το δομημένο ανώνυμο ερωτηματολόγιο με το οποίο οι συμμετέχοντες μπορούν ν' απαντήσουν στις ίδιες ερωτήσεις με την ιδία ακριβώς σειρά. Το ερωτηματολόγιο αναπαρήχθη και τροποποιήθηκε για τη χρήση αυτής της έρευνας από παλαιότερη έρευνα του White και των συνεργατών του (2019).

Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο απαρτίζεται από δύο μέρη. Το πρώτο μέρος περιέχει ερωτήσεις σχετικά με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων. Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει τις κυρίως ερευνητικές μεταβλητές που αφορούν στα εξής:

1) Εμπειρία με ΔΑΦ

Αυτό το μέρος του ερωτηματολογίου περιλαμβάνει έξι ερωτήσεις που διερευνούν τις γενικές εμπειρίες των φοιτητών με άτομα με ΔΑΦ, ερευνώντας επίσης αν οι συμμετέχοντες γνωρίζουν ή όχι κάποιον με ΔΑΦ, τις σχέσεις τους με τα συγκεκριμένα άτομα και πόσο συχνά οι συμμετέχοντες αλληλεπιδρούν με άτομα με ΔΑΦ στο πλαίσιο των πανεπιστημιακών μαθημάτων ή/και στην κοινότητα (π.χ., αν είχαν παρακολουθήσει από κοινού μάθημα με κάποιον με ΔΑΦ, αν είχαν αλληλεπιδράσει με έναν φοιτητή με ΔΑΦ μέσα ή έξω από την αίθουσα διδασκαλίας).

2) Γνώση για τη ΔΑΦ

Στη συνέχεια, δόθηκε στους συμμετέχοντες ένας κατάλογος 30 συμπεριφορών/χαρακτηριστικών και τους ζητήθηκε να επιλέξουν ποιες συμπεριφορές/χαρακτηριστικά από τον κατάλογο θα ανέμεναν ότι μπορεί να παρουσιάσει ένας συμφοιτητής τους με ΔΑΦ κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Οι συμπεριφορές/χαρακτηριστικά χωρίστηκαν σε δύο κατηγορίες, στις «σωστές» απαντήσεις και τις «λάθος» απαντήσεις (στο εξής εσφαλμένες αντιλήψεις) αντίστοιχα, σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση του White και των συνεργατών του (2019) ως εξής: 15 συμπεριφορές/χαρακτηριστικά που ένας φοιτητής με ΔΑΦ θα μπορούσε να επιδεικνύει κατά τη διάρκεια του μαθήματος, (π.χ. επαναλαμβανόμενες ερωτήσεις, αποφυγή οπτικής επαφής, στερεοτυπικές συμπεριφορές, εμμονή στο να ακολουθήσει επακριβώς τη διδακτέα ύλη) και 15 συμπεριφορές που δεν αντιπροσωπεύουν το συνηθισμένο προφίλ των φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με ΔΑΦ, (π.χ., υπερβολική έκκριση σάλιου, πολύ αργή ομιλία, επικοινωνία με άτομα ή πράγματα που δεν υπάρχουν, ψευδαισθήσεις, καταστροφή ξένης περιουσίας). Αν και ορισμένες από τις συμπεριφορές που προσδιορίστηκαν ως «λάθος» απαντήσεις/εσφαλμένες αντιλήψεις είναι δυνατό να παρατηρηθούν σε άτομα με ΔΑΦ, μολαταύτα δεν αποτελούν τα τυπικά χαρακτηριστικά για άτομα που φοιτούν στο πανεπιστήμιο. Για παράδειγμα, ορισμένα άτομα με ΔΑΦ μπορεί να εμφανίζουν σοβαρές δυσκολίες μάθησης, ωστόσο αυτό δεν είναι τυπικό γνώρισμα για τους φοιτητές με ΔΑΦ υψηλής λειτουργικότητας που έχουν γίνει δεκτοί και φοιτούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Barnhill, 2016˙ Nevill & White, 2011).

3) Στάσεις απέναντι στους φοιτητές με ΔΑΦ

Στη συνέχεια, παρουσιάστηκε στους φοιτητές ο κατάλογος των «σωστών απαντήσεων» από το προηγούμενο μέρος του ερωτηματολογίου. Αυτό έγινε για να διασφαλιστεί ότι οι φοιτητές είχαν ακριβείς πληροφορίες σχετικά με τη ΔΑΦ. Αμέσως μετά, χορηγήθηκε στους φοιτητές ένας κατάλογος με 16 ερωτήσεις στάσεων που αφορούν την αλληλεπίδραση με άτομα με ΔΑΦ στο πανεπιστημιακό περιβάλλον (π.χ., αν θα προτιμούσαν να μην έχουν έναν φοιτητή με ΔΑΦ στην αίθουσα διδασκαλίας τους, πόσο πρόθυμοι θα ήταν να εργαστούν σε μια ομαδική εργασία με έναν φοιτητή με ΔΑΦ ή να συναναστραφούν με φοιτητές με ΔΑΦ αλλά και γενικότερες στάσεις απέναντι σε φοιτητές με ΔΑΦ που φοιτούν στο πανεπιστήμιο). Τα στοιχεία βαθμολογήθηκαν σε κλίμακα Likert, με (1) = συμφωνώ απόλυτα και (5) = διαφωνώ απόλυτα, με τις υψηλές βαθμολογίες να υποδεικνύουν πιο αρνητικές στάσεις. Η εσωτερική συνέπεια ελέγχθηκε με τον συντελεστή αξιοπιστίας Cronbach's Alpha . Γι' αυτήν την ενότητα του ερωτηματολογίου, ο προαναφερόμενος συντελεστής ήταν 0.84.

Προκειμένου να διασφαλιστεί η αξιοπιστία του ερωτηματολογίου και να ελεγχθεί η καταλληλότητα των ερωτημάτων, χορηγήθηκε πιλοτικά σε δείγμα 10 ατόμων. Η εγκυρότητα του ερωτηματολόγιου διασφαλίστηκε μέσω της συσχέτισης των στόχων της έρευνας και των ερευνητικών ερωτημάτων με τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, την προσεκτική δειγματοληψία, την επιλογή του ερευνητικού εργαλείου και την κατάλληλη στατιστική διαχείριση των δεδομένων (Τσορμπατζούδης, 2016).

Αποτελέσματα

Η κωδικοποίηση και η επεξεργασία των ερωτηματολογίων έγινε με το λογισμικό SPSS v. 24. Το άλφα επίπεδο που χρησιμοποιήθηκε για την αναφορά στατιστικής σημασίας ήταν ≤ 0.05. Ο Πίνακας 1 παρέχει περιγραφικά στατιστικά στοιχεία των απαντήσεων σχετικά με τις στάσεις απέναντι στους συμφοιτητές με ΔΑΦ, τη συνολική προηγούμενη εμπειρία με άτομα με ΔΑΦ, τη γνώση της διαταραχής του αυτισμού (μετρούμενη με τον αριθμό των σωστών απαντήσεων και των εσφαλμένων αντιλήψεων για τη ΔΑΦ). Προτού γίνει περαιτέρω ανάλυση των αποτελεσμάτων, ελέγχθηκε αν τα δεδομένα είναι κατάλληλα για παραμετρικά τεστ.

Πίνακας 1. Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για τις κλίμακες

Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για τις κλίμακες	**N**	**Μ.Ο.**	**Τ.Α.**
Στάσεις απέναντι στη ΔΑΦ	241	31.19	5.68
Προηγούμενη εμπειρία με άτομα με ΔΑΦ	241	10.07	1.85
Ακριβείς αντιλήψεις για τη ΔΑΦ	241	6.83	3.27
Εσφαλμένες αντιλήψεις για τη ΔΑΦ	241	4.73	2.64

Συσχετίσεις μεταξύ της γνώσης για τη ΔΑΦ, της εμπειρίας με την ΔΑΦ και της στάσης φοιτητών απέναντι στους συμφοιτητές με ΔΑΦ

Οι συντελεστές συσχέτισης Pearson εκτελέστηκαν για τον προσδιορισμό των σχέσεων μεταξύ των μεταβλητών ενδιαφέροντος. Η ηλικία ($r = .06$, $p = .362$), το φύλο ($r = -.11$, $p = .058$) και το έτος σπουδών ($r = .05$, $p = .448$) δεν συσχετίστηκαν με τις στάσεις των φοιτητών απέναντι στους συμφοιτητές με ΔΑΦ. Ωστόσο, η προηγούμενη εμπειρία των συμμετεχόντων με τη ΔΑΦ συσχετίστηκε με τις στάσεις των φοιτητών απέναντι σε άτομα με ΔΑΦ ($r = -.13$, $p < .05$). Εξετάζοντας τη σχέση μεταξύ της ακριβούς γνώσης των φοιτητών για τα χαρακτηριστικά που σχετίζονται με τη ΔΑΦ και των στάσεων δεν προέκυψε σημαντική συσχέτιση ($r = .02$, $p = .749$),

και επομένως η μεταβλητή «ακριβείς αντιλήψεις για τη ΔΑΦ» δεν συμπεριλήφθηκε στην επακόλουθη ανάλυση παλινδρόμησης. Όταν εξετάστηκε η συσχέτιση μεταξύ εσφαλμένων αντιλήψεων για τη ΔΑΦ και των αρνητικών στάσεων, βρέθηκε σημαντική θετική συσχέτιση ($r = .42$, $p < .001$).

Μετέπειτα πραγματοποιήθηκε πολλαπλή παλινδρόμηση για να διερευνηθεί κατά πόσο οι εσφαλμένες αντιλήψεις για τη ΔΑΦ και η προηγούμενη εμπειρία με τη ΔΑΦ θα μπορούσαν να προβλέψουν σημαντικά τη στάση απέναντι στους συμφοιτητές με ΔΑΦ (Πίνακας 2). Οι προκαταρκτικές αναλύσεις διασφάλισαν την τήρηση των υποθέσεων πολλαπλής παλινδρόμησης. Η σχέση μεταξύ προηγούμενης εμπειρίας, εσφαλμένων αντιλήψεων και στάσεων ήταν γραμμική. Η ανάλυση της συλλογικότητας έδειξε ότι η υπόθεση αυτή πληρούνταν, καθώς οι βαθμολογίες ήταν κάτω από το 10. Το στατιστικό στοιχείο Durbin-Watson έδειξε ότι η υπόθεση έχει εκπληρωθεί, καθώς η λαμβανόμενη τιμή ήταν κοντά στο 2 (Durbin-Watson = 1.47), ενώ το τμήμα των τυποποιημένων υπολειμμάτων έναντι της τυποποιημένης προβλεπόμενης τιμής δεν έδειξε σημάδια διοχέτευσης. Η απόσταση του Cook ήταν κάτω από 1 υποδηλώνοντας ότι οι μεμονωμένες περιπτώσεις δεν επηρέαζαν το μοντέλο.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης πολλαπλής παλινδρόμησης έδειξαν ότι το μοντέλο ήταν στατιστικά σημαντικό και εξήγησε το 18.90% της διακύμανσης στις στάσεις απέναντι στους συμφοιτητές με ΔΑΦ, $R^2 = .19$, $F(2, 239) = 4.69$, $p < .05$. Από τους προβλεπτικούς παράγοντες, οι εσφαλμένες αντιλήψεις για τη ΔΑΦ συνέβαλαν στατιστικά σημαντικά στο μοντέλο ($p = .008$), ενώ η προηγούμενη εμπειρία με τη ΔΑΦ δεν αποτέλεσε στατιστικά σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα ($p = .151$). Ειδικότερα, διαπιστώθηκε ότι ο μεγαλύτερος αριθμός εσφαλμένων αντιλήψεων για τη ΔΑΦ προέβλεπε πιο αρνητικές στάσεις απέναντι στους συμφοιτητές με ΔΑΦ (Πίνακας 2).

Πίνακας 2. Ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης πρόβλεψης της στάσης απέναντι στους συμφοιτητές με ΔΑΦ από την προηγούμενη εμπειρία με άτομα με ΔΑΦ και από τις εσφαλμένες αντιλήψεις για τη ΔΑΦ (N = 241).

Μεταβλητές	B	*t*	ΔR^2
			.198*
Προηγούμενη εμπειρία	-.283	-1.442	
Εσφαλμένες αντιλήψεις	.368	2.690**	

Σημείωση. * $p < .05$, ** $p < .01$

Διαφορές στη γνώση σχετικά με τη ΔΑΦ και τις στάσεις απέναντι στους συμφοιτητές με ΔΑΦ μεταξύ εκείνων που γνωρίζουν και δεν γνωρίζουν κάποιο άτομο που ανήκει στο φάσμα του αυτισμού.

Εξετάσαμε, επίσης, σε ποιο βαθμό η προηγουμένη εμπειρία με άτομο που ανήκει στο φάσμα του αυτισμού, επηρέασε τις γνώσεις και τις αντιλήψεις για τους συμφοιτητές με ΔΑΦ (122 συμμετέχοντες ανέφεραν ότι γνώριζαν κάποιο άτομο με ΔΑΦ και 119 όχι). Για τη στατιστική ανάλυση χρησιμοποιήθηκαν t-tests ανεξάρτητων δειγμάτων, καθώς εξετάστηκαν μόνο δύο ομάδες συμμετεχόντων. Σημειώνεται ότι το t-test αποτελεί την καταλληλότερη επιλογή σε περιπτώσεις διμελών συγκρίσεων, καθώς παρέχει τα ίδια αποτελέσματα με την ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) για δύο ομάδες ($F = t^2$), αλλά με πιο άμεση και σαφή παρουσίαση των ευρημάτων. Τα t-tests ανεξάρτητων δειγμάτων ανέδειξαν σημαντική διαφορά στη βαθμολογία της στάσης απέναντι στους συμφοιτητές με ΔΑΦ $t(239) = -2.19$, $p < .05$ και στον αριθμό εσφαλμένων αντιλήψεων $t(239) = 2.01$, $p < .05$ μεταξύ των δύο ομάδων. Δεν διαπιστώθηκαν στατιστικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων όσον αφορά στον εντοπισμό σωστών χαρακτηριστικών αυτισμού $t(239) = 1.09$, $p = .151$. Ως εκ τούτου, εκείνοι που δεν

γνώριζαν κάποιο άτομο με ΔΑΦ ανέφεραν μικρότερο αριθμό εσφαλμένων αντιλήψεων και χαμηλότερες θετικές στάσεις (βλέπε Πίνακα 3).

Πίνακας 3. Βαθμολογίες μέσης τιμής (και τυπικές αποκλίσεις) για τις διαφορές στη γνώση και τη στάση όσων γνωρίζουν και δεν γνωρίζουν κάποιο άτομο με ΔΑΦ

Επιλογές	Δεν γνωρίζουν κάποιο άτομο με ΔΑΦ (n = 115) Μ.Ο. (Τ.Α.)	Γνωρίζουν κάποιο άτομο με ΔΑΦ (n = 99) Μ.Ο. (Τ.Α.)
Ακριβείς αντιλήψεις για τη ΔΑΦ	6.58 (3.11)	7.05 (3.42)
Εσφαλμένες αντιλήψεις για τη ΔΑΦ*	4.29 (2.47)	5.08 (2.76)
Στάσεις απέναντι στη ΔΑΦ*	31.81 (6.01)	29.58 (5.31)

Σημείωση. * = $p < .05$

Συζήτηση

Στην παρούσα μελέτη διερευνήθηκαν οι στάσεις των φοιτητών πανεπιστημίου απέναντι στους συμφοιτητές τους που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού και στη συνέχεια εντοπίστηκαν συγκεκριμένοι παράγοντες που συμβάλλουν στην διαμόρφωση των συγκεκριμένων στάσεων. Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι οι φοιτητές που δεν είχαν προηγούμενη προσωπική εμπειρία με άτομα με ΔΑΦ ανέφεραν αρνητικές στάσεις απέναντι στους συμφοιτητές με ΔΑΦ. Τα ευρήματά έδειξαν, ακόμα, ότι η προηγούμενη εμπειρία με άτομα με ΔΑΦ συνδεόταν με θετικές στάσεις απέναντι σε συμφοιτητές με ΔΑΦ, υποστηρίζοντας την αρχική μας υπόθεση. Σε αντίθεση με την υπόθεσή μας, η έγκυρη γνώση σχετικά με τη ΔΑΦ δεν συσχετίστηκε με τις στάσεις απέναντι στη ΔΑΦ. Τα ευρήματα αυτά συνάδουν με μελέτες πεδίου της κοινωνικής ψυχολογίας, σύμφωνα με τις οποίες η επαφή και αλληλεπίδραση με μέλη συγκεκριμένων μειονοτικών ομάδων σχετίζεται με θετικότερες στάσεις απέναντι στην εν λόγω μειονοτική ομάδα και όχι η καλύτερη πληροφόρηση για τις συγκεκριμένες ομάδες (Pettigrew & Tropp, 2006).

Προκειμένου να προσδιοριστούν οι μεταβλητές που συνδέονται με τις αρνητικές στάσεις απέναντι στη ΔΑΦ, εξετάστηκε σε ποιο βαθμό οι εσφαλμένες αντιλήψεις για τη ΔΑΦ σχετίζονται με λιγότερο θετικές στάσεις. Διαπιστώθηκε ότι οι φοιτητές που κατέγραψαν μεγάλο αριθμό εσφαλμένων αντιλήψεων για τη ΔΑΦ είχαν αρνητικές στάσεις απέναντι στους συμφοιτητές με ΔΑΦ. Σε συμφωνία με τη μελέτη του White και των συνεργατών του (2019), ακόμη και μετά την παρουσίαση του καταλόγου των «σωστών» συμπεριφορών που παρατηρούνται στους φοιτητές με ΔΑΦ, οι φοιτητές που είχαν καταγράψει μεγαλύτερο αριθμό εσφαλμένων αντιλήψεων για τη ΔΑΦ επιδεικνύουν λιγότερο θετικές στάσεις απέναντί τους. Τα ευρήματά μας συμφωνούν επίσης με προηγούμενη έρευνα (Matthews et al., 2015), η οποία δεν διαπίστωσε καμία συσχέτιση μεταξύ των σωστών γνώσεων για τον αυτισμό και των στάσεων και των αντιλήψεων απέναντι στο συγκεκριμένο πληθυσμό φοιτητών. Τα ευρήματα αυτά υποδηλώνουν ότι οι εσφαλμένες αντιλήψεις μπορεί να έχουν μεγαλύτερο αντίκτυπο στις συνολικές στάσεις και ότι ακόμη και όταν παρουσιάζονται στους συμμετέχοντες οι ακριβείς πληροφορίες σχετικά με τα χαρακτηριστικά που σχετίζονται με τη ΔΑΦ, οι δικές τους πεποιθήσεις εξακολουθούσαν να υπερισχύουν της έγκυρης γνώσης.

Συνεπώς, τα ευρήματά μας αναδεικνύουν ότι οι ακριβείς γνώσεις σχετικά με τη ΔΑΦ δεν προβλέπουν απαραίτητα τις στάσεις φοιτητών που φοιτούν σε ελληνικά πανεπιστήμια απέναντι σε συμφοιτητές με ΔΑΦ. Η παραπάνω διαπίστωση συμφωνεί με έρευνες σχετικά με τις στάσεις απέναντι σε μέλη μειονοτικών πληθυσμών, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρίες και προβλήματα ψυχικής υγείας (May, 2012˙ McManus et al., 2011).

Συγκεκριμένα, η έρευνα του May (2012) διερευνά τις απόψεις των φοιτητών ευρύτερα απέναντι σε άτομα με αναπηρίες και αναδεικνύει πως, αν και η εκπαίδευση και η κατανόηση των δυσκολιών αυτών μπορεί να μειώσει την άγνοια, δεν προβλέπει απαραίτητα την αλλαγή των στάσεων των φοιτητών. Η μελέτη επικεντρώνεται στη ποιότητα της προσωπικής επαφής και της κοινωνικής αλληλεπίδρασης με άτομα που ανήκουν σε αυτές τις ομάδες, αναδεικνύοντας ότι η έγκριτη γνώση δεν είναι πάντα ο κυρίαρχος παράγοντας για τη διαχείριση των προκαταλήψεων. Αντιθέτως, άλλοι παράγοντες, όπως οι προσωπικές εμπειρίες και τα συναισθήματα καθώς και η κοινωνική επιρροή, επηρεάζουν σημαντικά στην ανάπτυξη θετικών στάσεων. Η συγκεκριμένη έρευνα επιβεβαιώνει την παρατήρηση ότι οι ακριβείς γνώσεις για τη ΔΑΦ δεν επαρκούν για την αλλαγή στάσεων, υπογραμμίζοντας τη σημασία άλλων παραμέτρων, όπως η προσωπική εμπειρία και η αλληλεπίδραση. Αυτό ενισχύει τα ευρήματά της παρούσας έρευνας, ότι οι στάσεις των φοιτητών σε ελληνικά πανεπιστήμια δεν διαμορφώνονται αποκλειστικά από τη γνώση της ΔΑΦ, αλλά από έναν συνδυασμό σημαντικών παραγόντων.

Την ίδια περίοδο, η έρευνα των McManus et al. (2011) επικεντρώνεται στις στάσεις απέναντι σε φοιτητές με αναφερόμενες ψυχικές δυσκολίες και αναδεικνύει ότι, αν και οι εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες για την ευαισθητοποίηση των ατόμων αναφορικά με αυτές τις καταστάσεις μειώνουν τα επίπεδα προκατάληψης, οι στάσεις δεν αλλάζουν διαχρονικά αν δεν υπάρχει συστηματική αλληλεπίδραση με τα άτομα που ανήκουν σε αυτές τις ομάδες. Οι μελετητές τονίζουν ότι η εσωτερική αντίληψη των φοιτητών για τις μειονοτικές ομάδες και η ποιότητα της παρεχόμενης κοινωνικής τους στήριξη έχουν επίσης σημαντικό ρόλο στην αποδοχή ή τη στάση που θα αναπτύξουν. Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας ενισχύουν τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, καθώς δείχνουν ότι η απλή εκπαίδευση και ενημέρωση καθώς και οι πληροφορίες σχετικά με τη ΔΑΦ δεν είναι από μόνα τους επαρκή για τη ανάπτυξη θετικών στάσεων. Όπως και στην περίπτωση των φοιτητών με ψυχικά προβλήματα, η προσωπική θετική κοινωνική αλληλεπίδραση με άτομα με ΔΑΦ φαίνεται να είναι πιο σημαντική για την αλλαγή στάσεων, παρά η συστηματική απόκτηση γνώσεων.

Όπως επισημαίνουν οι White et al. (2019), σε περιπτώσεις όπου απαιτείται συνεργασία και ενδοομαδική επαφή στο πλαίσιο ακαδημαϊκών υποχρεώσεων, οι φοιτητές που διαθέτουν γνώση σχετικά με τη ΔΑΦ ενδέχεται να εκδηλώσουν αρνητικές στάσεις, εφόσον ένας συμφοιτητής τους με ΔΑΦ αποτελεί μέλος της ομάδας εργασίας στην οποία συμμετέχουν. Σε τέτοιες περιστάσεις, ο ενημερωμένος φοιτητής μπορεί να θεωρήσει ότι η συνύπαρξη με συμφοιτητή που ανήκει στο φάσμα του αυτισμού ενέχει προσωπικό «κόστος» και πιθανή μείωση της συνολικής απόδοσης της ομάδας. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το άτομο με ΔΑΦ ενδέχεται να αντιμετωπίζεται ως εμπόδιο για την επίτευξη της ακαδημαϊκής επιτυχίας, αντί να αναγνωρίζεται ως ισότιμος συνεργάτης που εργάζεται για τον ίδιο στόχο.

Η 2η υπόθεσή μας, δηλαδή ότι οι φοιτητές που γνωρίζουν προσωπικά κάποιον με ΔΑΦ θα έχουν πιο θετικές στάσεις απέναντι στους συμφοιτητές τους με ΔΑΦ, τεκμηριώνεται από τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών (Gillespie-Lynch et al. 2015˙ Nevill & White, 2011˙ White et al., 2019). Συγκεκριμένα, οι Nevill και White (2011), υπογραμμίζουν ότι οι φοιτητές πανεπιστημίου είναι πιο ανοιχτοί στη συγκατοίκηση με έναν συμφοιτητή με ΔΑΦ στην περίπτωση που έχουν συγγενή πρώτου βαθμού με ΔΑΦ, σε σύγκριση με εκείνους τους φοιτητές που δεν έχουν, γεγονός που επιβεβαιώνει τη σημασία της προσωπικής επαφής. Επίσης, επιβεβαιωτικά είναι τα αποτελέσματα από τη μελέτη των Gillespie-Lynch et al. (2015). Η συγκεκριμένη έρευνα εστιάζει στο πώς οι προσωπικές εμπειρίες με άτομα με ΔΑΦ μπορούν να επηρεάσουν τη στάση των ατόμων προς αυτά τα άτομα. Από τα αποτελέσματα της έρευνας διαπίστωσε ότι οι φοιτητές που είχαν προσωπική εμπειρία ή γνωρίζουν κάποιον με ΔΑΦ είναι πιο πιθανό να έχουν θετικές στάσεις προς τα άτομα με την ίδια διαταραχή. Οι συγγραφείς ανέφεραν ότι η προσωπική επαφή αυξάνει την ενσυναίσθηση και μειώνει τα στερεότυπα,

προάγοντας έτσι την κοινωνική συμπερίληψη. Προς την ίδια κατεύθυνση και η παλαιότερη μελέτη της Turnock, (2022) που υποστηρίζει ότι η προσωπική επαφή με φοιτητές με ΔΑΦ μπορεί να ενισχύσει την κατανόηση και τη θετική στάση απέναντι σε αυτά τα άτομα. Οι συγγραφείς διαπίστωσαν ότι οι φοιτητές που είχαν αλληλεπιδράσει με άτομα στο φάσμα του αυτισμού παρουσίαζαν αυξημένη ενσυναίσθηση και ανέπτυξαν πιο θετικές συμπεριφορές προς τους συμφοιτητές με ΔΑΦ.

Τα αποτελέσματα αυτά συμφωνούν επίσης με τη θεωρία της διομαδικής επαφής που πρωτοδιατυπώθηκε από τον Allport (1954). Σύμφωνα με τη θεωρία της διαπροσωπικής επαφής, η κοινωνική αλληλεπίδραση μεταξύ διαφορετικών ομάδων δύναται να συμβάλει στη μείωση των προκαταλήψεων. Στο πλαίσιο αυτό, τα άτομα που έχουν συχνότερη και ουσιαστικότερη επαφή με άτομα που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού είναι πιθανότερο να υιοθετούν πιο ανοιχτές αντιλήψεις και να διαμορφώνουν θετικότερες στάσεις απέναντι στους συμφοιτητές τους με ΔΑΦ.

Κατά την αξιολόγηση των γνώσεων σχετικά με τη ΔΑΦ μεταξύ εκείνων που γνωρίζουν κάποιον με ΔΑΦ και εκείνων που δεν γνωρίζουν, διαπιστώθηκε ότι οι έγκυρες γνώσεις σχετικά με τη ΔΑΦ δεν διέφεραν μεταξύ των δύο ομάδων. Παρατηρήθηκε, επίσης, ότι όσοι δεν γνώριζαν κάποιον με ΔΑΦ είχαν λιγότερες πιθανότητες να υιοθετήσουν εσφαλμένες αντιλήψεις για τη ΔΑΦ. Φαίνεται ότι εκείνοι που έχουν προηγούμενες προσωπικές σχέσεις με άτομα στο φάσμα του αυτισμού είναι πιθανό να έχουν περισσότερες εσφαλμένες αντιλήψεις σχετικά με τη ΔΑΦ, αλλά και πάλι να μην υιοθετούν αρνητικές πεποιθήσεις για τα συγκεκριμένα άτομα. Τα παραπάνω αποτελέσματα αναδεικνύουν ότι η εκμάθηση εξατομικευμένων και όχι γενικών πληροφοριών συνιστά καθοριστικό παράγοντα για τη μείωση των προκαταλήψεων απέναντι στη ΔΑΦ. Αντίστοιχα σε προηγούμενη έρευνα των Gardiner και Iarocci (2014), αναφέρετε ότι η κατηγοριοποίηση των ατόμων με ΔΑΦ με βάση τα στερεότυπα ή τις γενικευμένες πεποιθήσεις για τη διαταραχή δεν είναι αποτελεσματική για την προώθηση της ενσυναίσθησης και της κοινωνικής αποδοχής. Αντίθετα, η παροχή εξατομικευμένων πληροφοριών, οι οποίες εστιάζουν στα μοναδικά χαρακτηριστικά κάθε ατόμου με ΔΑΦ, ενισχύει τη θετική αντίληψη και την κατανόηση, επιτρέποντας στους άλλους να δουν τους ανθρώπους αυτούς πέρα από τη διάγνωση. Η συγκεκριμένη έρευνα καταδεικνύει ότι η ενσωμάτωση εξατομικευμένων πληροφοριών για άτομα με ΔΑΦ σε εκπαιδευτικά και κοινωνικά πλαίσια μειώνει τα στερεότυπα και ενισχύει τη διάθεση για επικοινωνία και αλληλεπίδραση, διευκολύνοντας τη συμπερίληψη αυτών των ατόμων στην κοινωνία.

Η πρωτοτυπία της παρούσας μελέτης έγκειται στο γεγονός ότι καλύπτει ένα σημαντικό ερευνητικό κενό καθώς εξετάζει τις στάσεις των Ελλήνων φοιτητών απέναντι σε συμφοιτητές τους με ΔΑΦ και κομίζει πληροφορίες σχετικά με τους πιθανούς λόγους που λανθάνουν πίσω από τις αρνητικές στάσεις. Παρ' όλ' αυτά, υπάρχουν ορισμένοι περιορισμοί στην παρούσα μελέτη, οι οποίοι θα πρέπει να ληφθούν υπόψη για την προσεκτική ερμηνεία των ευρημάτων και την εκπόνηση εγκυρότερων μελλοντικών ερευνών. Ένας πρώτος περιορισμός είναι ότι μετρήθηκαν μόνο η γνωστική και η συμπεριφορική διάσταση των στάσεων και όχι η συναισθηματική, η οποία αναφέρεται στις συναισθηματικές αντιδράσεις που εμφανίζουν οι συμφοιτητές των ατόμων με ΔΑΦ κατά την αλληλεπίδραση μαζί τους. Η διερεύνηση της συναισθηματικής διάστασης των στάσεων απέναντι στους συνομηλίκους με ΔΑΦ κρίνεται σημαντική μιας και η έρευνα σε αυτό το πλαίσιο θεωρείται ελλιπής.

Δεύτερον, δεδομένου του μεγάλου εύρους των χαρακτηριστικών που συνδέονται με τον αυτισμό, ο προσδιορισμός των σωστών και εσφαλμένων αντιλήψεων σχετικά με τη ΔΑΦ, όπως αυτός προέκυψε από το ερωτηματολόγιο του White και των συνεργατών του (2019), μπορεί να μην ήταν σαφής και να μην ισχύει σε κάθε περίπτωση ΔΑΦ. Ένας τρίτος περιορισμός σχετίζεται με το ενδεχόμενο οι φοιτητές να έδωσαν κοινωνικά επιθυμητές απαντήσεις, οι

οποίες δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματική αποδοχή των συμφοιτητών με ΔΑΦ. Αυτό που μετρήσαμε ήταν οι στάσεις και όχι οι πραγματικές συμπεριφορές. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι φοιτητές με ΔΑΦ παραμένουν κοινωνικά απομονωμένοι, απαιτείται να εξεταστούν οι πραγματικές αλληλεπιδράσεις και οι σχέσεις μεταξύ των συμφοιτητών στη ακαδημαϊκή τους καθημερινότητα.

Οι αντιλήψεις και οι στάσεις απέναντι στα άτομα με ΔΑΦ ενδέχεται να έχουν διττή επίδραση στις εμπειρίες των φοιτητών με ΔΑΦ. Πρώτον, οι λανθασμένες αντιλήψεις μπορεί να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο οι φοιτητές τυπικής ανάπτυξης αλληλοεπιδρούν με τους συμφοιτητές τους με ΔΑΦ καταλήγοντας στο στιγματισμό τους. Δεύτερον, τα άτομα με ΔΑΦ πιθανότατα αισθάνονται αποκλεισμένα από τους συνομηλίκους τους, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένο άγχος ή μειωμένα κίνητρα για συμμετοχή σε κοινωνικές και ακαδημαϊκές δραστηριότητες, οι οποίες είναι καθοριστικές για την προαγωγή θετικών εμπειριών στο πανεπιστήμιο. Η αλλαγή των στάσεων και της συμπεριφοράς είναι πιο πιθανό να συμβεί όταν τα άτομα μοιράζονται έναν κοινό στόχο, αντιμετωπίζονται ως ίσοι και έχουν την ευκαιρία να γνωριστούν καλά μεταξύ τους. Η θεσμική και δομημένη υποστήριξη για την επαφή μεταξύ των ομάδων οδηγεί σε θετικά αποτελέσματα (Allport, 1954˙ May, 2012). Ενώ πολλά πανεπιστήμια ενθαρρύνουν την ποικιλομορφία και τη συμπερίληψη, οι φοιτητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρία δεν αντιμετωπίζονται από τους συμφοιτητές ως ισότιμες ή ισοδύναμες ομάδες. Έτσι, η απλή χωρική επαφή μεταξύ αυτών των ομάδων, όπως αυτή που μπορεί να προσφέρεται στο πλαίσιο της συμβατικής διδασκαλίας, δεν επαρκεί για την επίτευξη κοινωνικής αλλαγής ή την ενίσχυση της κοινωνικής αποδοχής.

Η συστηματική αλληλεπίδραση των φοιτητών εντός ομαδικών διαδικασιών σε εκπαιδευτικές διαδικασίες προσφέρεται ως μέθοδος για τη μείωση των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων μεταξύ μειονοτικών και πλειοψηφικών πληθυσμών, συμπεριλαμβανομένων των φοιτητών με και χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρία. Η θεσμική υποστήριξη – μια από τις προϋποθέσεις της συστηματικής αλληλεπίδρασης και επαφής των φοιτητών - είναι ιδιαίτερα σημαντική για την προώθηση της κοινωνικής αποδοχής των ατόμων με ΔΑΦ στις πανεπιστημιακές σχολές. Τα πανεπιστημιακά ιδρύματα έχουν επίσης την ευθύνη να προετοιμάζονται καλύτερα για τη φοίτηση των ατόμων με ΔΑΦ. Οι προετοιμασίες αυτές περιλαμβάνουν όχι μόνο τη διασφάλιση πόρων για την παροχή κατάλληλων ακαδημαϊκών εγκαταστάσεων, αλλά και το σχεδιασμό προγραμμάτων για την προώθηση της κοινωνικής αποδοχής σε όλη την πανεπιστημιούπολη, για ευκαιρίες κοινωνικής ένταξης και πιο ποιοτική επαφή μεταξύ φοιτητών με και χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρία (Hurewitz & Berger, 2008).

Συνοψίζοντας, η παρούσα μελέτη προσφέρει νέες πληροφορίες σχετικά με τις γνώσεις και τις στάσεις των Ελλήνων φοιτητών απέναντι στους συμφοιτητές με ΔΑΦ και αποσαφηνίζει τη σχέση μεταξύ των γνώσεων και των εμπειριών των φοιτητών με τις στάσεις που αναπτύσσουν για τα άτομα με ΔΑΦ. Λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη για συμπερίληψη και τις αντικειμενικές κοινωνικές δυσκολίες των φοιτητών με ΔΑΦ στο πανεπιστημιακό περιβάλλον, υπάρχει η προσδοκία ότι τα ευρήματα αυτής της μελέτης μπορούν να συμβάλλουν στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή προγραμμάτων κοινωνικής ένταξης και συμπερίληψης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Αναφορές

Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice.* Addison-Wesley.

American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Publishing.

Au, T. C., & Lau, N. S. (2021). Private music teachers' knowledge of and attitudes toward students with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 1-9.* https://doi.org/10.1007/s10803-020-04809-5

Barnhill, G. P. (2016). Supporting students with Asperger syndrome on college campuses: Current practices. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 31(1),* 3-15. https://doi.org/10.1177/1088357614523121

Cage, E., & Troxell-Whitman, Z. (2019). Understanding the reasons, contexts and costs of camouflaging for autistic adults. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 49(5),* 1899-1911. https://doi.org/10.1007/s10803-018-03878-x

DeBrabander, K. M., Morrison, K. E., Jones, D. R., Faso, D. J., Chmielewski, M., & Sasson, N. J. (2019). Do first impressions of autistic adults differ between autistic and nonautistic observers? *Autism in Adulthood, 1(4),* 250-257. https://doi.org/10.1089/aut.2019.0018

Fleischer, A. S. (2012). Support to students with asperger syndrome in higher education—The perspectives of three relatives and three coordinators. *International Journal of Rehabilitation Research, 35(1),* 54–61. https://doi.org/10.1097/mrr.0b013e32834f4d3b

Forrest, D. L., Kroeger, R. A., & Stroope, S. (2020). Autism spectrum disorder symptoms and bullying victimization among children with autism in the United States. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 50, 560-571.* https://doi.org/10.1007/s10803-019-04282-9

Gardiner, E., & Iarocci, G. (2014). Students with autism spectrum disorder in the university context: Peer acceptance predicts intention to volunteer. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 44,* 1008-1017. https://doi.org/10.1007/s10803-013-1950-4

Gillespie-Lynch, K., Brooks, P. J., Someki, F., Obeid, R., Shane-Simpson, C., Kapp, S. K., Daou, N., & Smith, D. S. (2015). Changing college students' conceptions of autism: An online training to increase knowledge and decrease stigma. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 45*, 2553-2566. https://doi.org/10.1007/s10803-015-2422-9

Gillespie-Lynch, K., Daou, N., Obeid, R., Reardon, S., Khan, S., & Goldknopf, E. J. (2021). What contributes to stigma towards autistic university students and students with other diagnoses? *Journal of Autism and Developmental Disorders, 51,* 459-475. https://doi.org/10.1007/s10803-020-04556-7

Giofrè, D., Provazza, S., Angione, D., Cini, A., Menazza, C., Oppi, F., & Cornoldi, C. (2019). The intellectual profile of children with autism spectrum disorders may be underestimated: A comparison between two different batteries in an Italian sample. *Research in Developmental Disabilities, 90,* 72-79. https://doi.org/10.1016/j.ridd.2019.04.009

Gobbo, K., & Shmulsky, S. (2014). Faculty experience with college students with autism spectrum disorders: A qualitative study of challenges and solutions. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 29(1*), 13-22. https://doi.org/10.1177/1088357613504989

Hurewitz, F., & Berger, P. E. (2008). Preparing students with autism for college, and preparing colleges for students with autism. *Speaker's Journal, 8(11*), 109-117.

Lepore, L., & Brown, R. (1997). Category and stereotype activation: Is prejudice inevitable?. *Journal of Personality and Social Psychology, 72(2)*, 275-287. https://doi.org/10.1037/0022-3514.72.2.275

Lipson, J., Taylor, C., Burk, J. A., & Dickter, C. L. (2020). Perceptions of and behavior toward university students with autism. *Basic and Applied Social Psychology, 42(5),* 354-368. https://doi.org/10.1080/01973533.2020.1785468

Lu, M., Wang, R., Zou, Y., & Pang, F. (2022). Chinese college students' knowledge of autism spectrum disorder (ASD) and social distance from individuals with ASD: The mediating role of negative stereotypes. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 52(8)*, 3676-3685. https://doi.org/10.1007/s10803-021-05252-w

Matthews, N. L., Ly, A. R., & Goldberg, W. A. (2015). College students' perceptions of peers with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 45,* 90-99. https://doi.org/10.1007/s10803-014-2195-6

May, C. (2012). An investigation of attitude change in inclusive college classes including young adults with an intellectual disability. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities, 9(4*), 240–246. https://doi.org/10.1111/jppi.12013

Molina, L. E., Tropp, L. R., & Goode, C. (2016). Reflections on prejudice and intergroup relations. *Current Opinion in Psychology, 11*, 120–124. https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2016.08.001

Morrison, K. E., DeBrabander, K. M., Faso, D. J., & Sasson, N. J. (2019). Variability in first impressions of autistic adults made by neurotypical raters is driven more by characteristics of the rater than by characteristics of autistic adults. *Autism, 23(7),* 1817-1829. https://doi.org/10.1177/1362361318824104

Nevill, R. E., & White, S. W. (2011). College students' openness toward autism spectrum disorders: Improving peer acceptance. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 41,* 1619-1628. https://doi.org/10.1007/s10803-011-1189-x

Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology, 90(5)*, 751. https://doi.org/10.1037/0022-3514.90.5.751

Sasson, N. J., & Morrison, K. E. (2019). First impressions of adults with autism improve with diagnostic disclosure and increased autism knowledge of peers. *Autism, 23(1),* 50-59. https://doi.org/10.1177/1362361317729526

Schindler, V., Cajiga, A., Aaronson, R., & Salas, L. (2015). The experience of transition to college for students diagnosed with Asperger's disorder. *The Open Journal of Occupational Therapy, 3(1),* 2. https://doi.org/10.15453/2168-6408.1129

Τσορμπατζούδης, Χ. (2016). *Η έρευνα στην εκπαίδευση: Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας*. Έλλην.

Turnock, A., Langley, K., & Jones, C. R. (2022). Understanding stigma in autism: A narrative review and theoretical model. *Autism in Adulthood, 4(1),* 76-91.

Van Bergeijk, E., Klin, A., & Volkmar, F. (2008). Supporting more able students on the autism spectrum: College and beyond. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 38,* 1359-1370. https://doi.org/10.1007/s10803-007-0524-8

Van Hees, V., Moyson, T., & Roeyers, H. (2015). Higher education experiences of students with autism spectrum disorder: Challenges, benefits and support needs. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 45*, 1673-1688. https://doi.org/10.1007/s10803-014-2324-2

Wenzel, C., & Brown, J. T.(2014). Beyond academic intelligence: Increasing college success for students on the autism spectrum. In *Assessment, interventions, and policy* (Vol. 2, ch. 39). Wiley. https://doi.org/10.1002/9781118911389.hautc39

White, D., Hillier, A., Frye, A., & Makrez, E. (2019). College students' knowledge and attitudes towards students on the autism spectrum. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 49*, 2699-2705. https://doi.org/10.1007/s10803-016-2818-1

Αναφορά στο άρθρο ως: Τσερμεντσέλη, Σ., Βασιλειάδης, Η. & Κίσσα, Ε. (2025). Στάσεις και αντιλήψεις φοιτητών προς τους συμφοιτητές με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος. *Θέματα Επιστημών Αγωγής*, 4(1), 113-125.

https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/thea